

Ilgaz Gümüştas

Zugzwang

Satranç: Bir Oyun? Bir Spor? Bir Bilim?

Herkese göre değişen bu soru aşağı yukarı iki bin beş yüz yıldır insanları düşündürüyor. Hindistan'da eskiden Çaturanga (Çatura-dört, anga-kısım) adıyla bilinen bu oyun altmış dört haneyi içeren bir tahtada her biri onaltı figürden oluşan iki ordunun mücadelesidir. Hindistan ordusu da o zaman dört bölümden meydana geliyordu. 1)Piyadeler , 2)Atlı Süvariler, 3)Filler, 4)Savaş Arabaları. . .

Tüm zamanların en iyi strateji oyunu kabul edilen satrancın en önemli özelliklerinden biri de şansı dışlamasıdır. Kazanılsa da yitirilse de satranç yalnızca zihinsel mücadele gücüne dayanmaktadır. Satranca taşıdığı derinliği veren de budur. Matematikle satrancı karşılaştıracak olursak ortaya şöyle bir sonuç çıkar. Matematikte karmaşık hesaplamalar, genel kuramların bir birleşimidir. Tümünden gelir. Oysa satranç kuramı bir soyutlama, gerçek masabaşı deneyimlerinden çıkmış bir genellemedir. Tüme varım vardır. Bu durumu Albert Einstein'ın yakın arkadaşı felsefe profesörü ikinci dünya şampiyonu E. Lasker (1868-1941) şöyle ifade etmektedir:

“Bir pozisyonda rakibinize karşı yaptığımız iyi hamle, başka bir rakiple oynarken kaybettirebilir.”

Burada Lasker satrançta psikoloji faktörünün önemini kısa ve yalın bir şekilde açıklamıştır.

Satrancın disiplinli ve sabırlı olmayı, neden sonuç ilişkilerini kavrayabilmeyi, zor durumlarda soğukkanlı olmayı, kendini kontrol edebilmeyi, yaratıcılığı ve hayalgücünü geliştirdiği geçtiğimiz yüzyılda bir çok deneyle kanıtlanmıştır. Ünlü düşünür Goethe satranç için *"Satranç beynin test aletidir"* demiştir. Maça başlamadan önce varyasyonları ezberleyip rakibinizi yenmek isterseniz işiniz çok kolaylaşır. İlk dört hamle sonunda karşınıza çıkabilecek pozisyon sayısı sadece 228 milyar hamle. . Zormuş demeyin, çünkü Amerikalı dünya şampiyonu Bobby Fisher, ilk pozisyonda maçı kazandıran hamleyi bulduğunu açıklamıştır: Beyaz, şahının önündeki piyonu iki kare ilerlettirir. Beyaz kazandı. . . Satrancı çok sevenler bir zaman sonra taşlara ve tahtaya gerek duymadılar. Körleme adı verilen bu yöntemle birden çok maçı aynı anda oynayanlar çıktı. Bu alanda rekor gözleri kapalı olarak aynı anda altmış iki tahtaya karşı oynayan Flohr'a aittir.

Satrancın insan zekasına yaptığı katkılardan bir başkasını daha ekleyip yazımıza artık son verelim. Herkese mat yapma dileğiyle...

Birinci dünya şampiyonu Alman Wilhelm Steinitz (1836-1900) ünvanını elde ettikten bir zaman sonra lambaları düşüncesiyle yakabildiğini iddia etmiş, daha sonrasında bir gün kafede satrançta en iyinin kendisi olduğunu, satrançta Tanrı'yı da yenebileceğini söylemiştir. İş daha da ileri götürmüş, Tanrı'yla maç yapmıştır. İlk hamlesini yapıp iki saat beklemiş karşı tarafın süresi bitince de kazandım diyerek kafeden ayrılmıştır. . .